

Türkiyə prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan YUNESKO-nun elan etdiyi "XIII əsr türk şairi Yunus Əmrəli"nin açılış mərasimində çıxış edərək bildirdi ki, Türk dili dünya millətlərarası ünsiyyət dillərindən birinə çevrilmişdir. Prezident çıxışında türk dilinin qorunması, saxlanması və inkişaf etdirilməsinin vacibliyini xüsusi vurğulayıb: "Təəssüf hissi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, dilimiz kasıblaşır. Xarici dillərə verilən önəm türkəmizi kölgədə qoyur... Mədəniyyət imperializminə qarşı əsas müqavimət cəbhəmiz, ilk növbədə, dilimizin müdafiəsi ola bilər".

Türkiyə prezidentinin qaldırdığı məsələni türkoqol Aydın Mədətoğlu ilə müzakirə etdik.

- Aydın bəy, ilk olaraq onu bilmək istərdik ki, dilin kasıblaşmaması və aktiv şəkildə işlənməsi üçün nələr etmək lazımdır? Dövlət hansı tədbirləri görməlidir?

- Dövlət çox böyük işlər görməlidir. Birinci növbədə dillər məsələyə həssas yanaşmalıdır. Yeni sözlər yaratmalıdır. Kopyaçılıqla başqa dillərdən söz almamalıdır. Bu hal dilə zərər verir. Dilimiz qorunmalıdır və bu qorunmanı da dilləçilərimiz həyata keçirməlidirlər.

Bununla yanaşı, məsələ yalnız dilləçilərimizlə məhdudlaşmamalıdır, həm dilimizi qorunmalıdır. Filoloqlar, yazıçılar, şairlər... Ədəbi dil zənginləşdirən onlardır. Bunun üçün bazarımız var. Bilirsiniz, ölkənin ucaq yerlərində nə qədər qədim türk sözləri var ki, işlədilir. Onlar işlədilir və bölgə xarakter sözlərə çevrilir.

- Hesab edirsiniz ki, kənardan, yad dillərdən söz almağında həmin sözləri yenidən dilimizə geri qazandırılmalıdır...

-Bəli, birinci növbədə bu addım atılmalıdır. İkinci addım kimi, bizim dilə olmayan sözləri başqa türk xalqlarından gətirib işlətmək olar. Təkcə Azərbaycan yox, ehtimal ki, Türkiyə türkləri də Türk Dil Qurumunun başına erməni qoyulandan sonra, o, dilin tamamilə korlandı. Bunlar bilsəkəndən olunan şeylərdir. Görürsünüz... Anadolu türkləri bizim dilimizə tamamilə anlayır, amma mərkəzə doğru uzlaşdıqları vəziyyət dəyişir. Bilirsiniz nəyləyənsən. Yeni dil qəbul etmişdik üçün ən böyük mənbə xalqlar, şifahi ədəbiyyatıdır. Bizim bayatlarında, nağıllarımızda olan sözlər niyə işlədilməyib, ehtimal ki, nağıllarımızda

"Türk dili BMT-nin rəsmi dillərindən biri olmamalıdır"

Aydın Mədətoğlu: "Bu məsələni ilk dəfə mərhum Elçibəy BMT-də qaldırmışdı"

"Elçibəydən sonra digər türk dövlətləri tərəfindən bir-iki dəfə bu tələb qoyulsaydı, bəlkə də indi həll olunmuşdu"

mişdi. Elçibəy orada həm Azərbaycan türkçesində çıxış etdi, həm də təklif etdi ki, türk dili BMT dilləri sırasına daxil olsun. Ərdəğanın qoyduğu məsələ hələ beynəlxalq səviyyəyə məsələ deyil. Onun qoyduğu məsələ türk dilinin

ümumi inkişaf etdirilməsi ilə bağlıdır. Məsələni beynəlxalq səviyyəyə çıxarmaq üçün beynəlxalq tribuna lazımdır. Bu cəhətdə o məsələ beynəlxalq səviyyəyə həll olunsun deyil. Elçibəydən sonra digər türk dövlətləri tərəfindən bir-iki dəfə bu tələb qoyulsaydı, bəlkə də indi həll olunmuşdu.

- Sizcə, bundan sonra türk dilinə beynəlxalq status verilməsi üçün nələr edilməlidir? İlk öncə də türkdilli dövlətlər ərazində. Məsələn, Mərkəzi Asiyada dövlətlərəsi dil kimi rus dilindən istifadə olunur.

- O vaxt Antalyada qurultay çağırılan zaman bu məsələ ciddi qoyuldu, amma hələ bir tərəf çəkdi. Tələb qoyuldu ki, yeni tarixdə dünya üzrə ilk dəfə dövlət quran Türkiyədir, ge-

lin Türkiyə türkçesinin birinci siniflərdə oraq dil kimi tədrisində başlayaq. O zaman bu qərar tətbiq ediləydi, indi Türkiyə türkçəsi oraq dil kimi işlədilməzdi. İndi gənc nəsil də, uşaqlar da Türkiyə kanallarını izləyir. Bizim dilimizdə olmayan sözləri Türkiyə türkçesindən götürürlər. Yeni, dediyim odur ki, bunu uzatmağa deyilməz. Ümumtürk dili yaratmaq, əlbəttə, lazımdır. Amma bunun üçün vaxt lazımdır. Amma ilkin olaraq Türkiyə türkçesini götürməliydik. Bu məsələ o vaxt Antalyada keçirilən qurultayda qaldırılmışdı. Mənim də bu mövzuda çıxışım olmuşdu. Dedim ki, "necə ola bilər ki, yad bir dil bütün türk xalqları üçün ümumi ünsiyyət vasitəsi ola bilər, Türkiyə türkçəsi ola bilər?". İndi bizimlə rusca danışan qaxaxlar nəylənsən? Bu məsələni beynəlxalq səviyyəyə qaldırmaq lazımdır. Bu barədə indiyə qədər mütləq razılığa gəlinməli idi. Türkiyə türkçəsi oraq bir türk dili kimi bütün Qazaxıstanın, Qırğızıstanın, Özbəkistanın, Türkmənistanın, Azərbaycanın, hətta Tatarıstanın, Başqırdıstanın (baxmayaraq ki, onlar hələ tam müstəqil deyillər) orta məktəb-

lərində tədris edilməyə başlanmalıdır. O vaxt Rusiya çox güclü idi, indi isə o gücdə deyil.

- Sizcə, bu sahədə Azərbaycan tərəfindən yətarli işlər görülmür?

-Həç bir iş görülmür. Burada Atatürk mərkəzi açıldı, amma fəaliyyət varmı? Bizdə türkçülük boğazdan yuxarıdır. Türkçülük boğazdan yuxarıdır. Turaçılarımız da boğazdan yuxarıdır. Ad qazanmaq üçün hamı Turaçılı olub. Azərbaycanın az qala yansı Turaçılıdır, heç Turanın nə olduğunu anlamırlar.

- Bəs, Mərkəzi Asiyada da bu sahədə işlər aparılmır?

- Aparılır, amma çox zəif, ləng, qorxa-qorxa. Qorxurlar.

Həm qorxur, amma nədən qorxurlar? Rusun əvvəlki hökuməti də, gücü də yoxdur ki, vura- dağdı. Dünya dərəcəyəli deyil ki. Nə qədər yazırıq, pozuruq, internetdə paylaşırıq. Türkün böyüklüyünü, qədimliyini yazırıq, yayırıq. Baxırsan ki, on nəfər oxuyub, beş nəfər bəyənib, ya bəyəniblər.

- Yaqin paralel olaraq ideoloji iş də aparılmırdır...

- İdeoloji iş deyində, millət ayıq olmalıdır. Hələ bu qədər yazılar qoyuruq ki, millətimiz ziyallaşsın, savadlınsın. İnsanlarımızın çoxu savadsızdır. Orta məktəbdə yazı-pozu öyrənmək savad deyil ki, bu, ibtidai savaddır. Dünyanın bilgi dövrünəyinsə girmək üçün bu qədər imkanlar var. Bir yazını qoyanda Sibirənd, Altaydan cavab gəlir. Bu qədər imkanlardan istifadə edə bilmirik. Bir böyük şəxsiyyətin adını, tarixini, gördüyü işləri paylaşırsan, hamı ələdin yazır ki, Allah rəhmet eləsin. Bura qəbiristanlığıdır? Sən yazını oxu, Allah rəhmet eləsin nədir?